

Ny instansordning för mål enligt miljöbalken och plan- och bygglagen

Miljödomstolarna inrättades 1999 i samband med att miljöbalken trädde i kraft. Domstolarna övertog den roll som Koncessionsnämnden för miljöskydd och vattendomstolarna haft som tillståndsmyndigheter. Fastighetsdomstolarnas historia är betydligt mycket äldre än miljödomstolarnas, då de grundades 1969. Fastighetsdomstolarna övertog de uppgifter som tidigare fullgjorts av ägodelningsrätter och expropriationsdomstolar. Dagens fastighetsdomstolar är, precis som miljödomstolarna, särskilda domstolar som är knutna till de allmänna domstolarna. Idag finns det 25 fastighetsdomstolar och fem miljödomstolar. Miljöprocessutredningen har haft i uppgift att utreda och föreslå bl.a. de förändringar som behövs för en ändrad instansordning för vissa mål och ärenden enligt miljöbalken, plan- och bygglagen samt ärenden hos förvaltningsrätt och hos regeringen samt huvuddelen av de mål som enligt nuvarande ordning handläggs av fastighetsdomstol.

Under en längre tid har instansordningen och handläggningsreglerna varit föremål för debatt. I mitten av april presenterade regeringen sin proposition om de nya mark- och miljödomstolarna. Det lagda förslaget innebär inte några förändringar för utfärdade tillstånd, utan gäller främst förändringar av instansordningen. Förslaget berör alltså i praktiken bara dem som har eller kommer att ha ett mål eller ärende i fastighetsdomstolarna, miljödomstolarna samt de mål och ärenden som handläggs av förvaltningsrätt eller hos regeringen.

Förslagets syfte är att förenkla, samordna och effektivisera handläggningen och domstolsprövningen. Miljöprocessutredningen föreslår att det bildas fem nya domstolar, som ska få namnet mark- och miljödomstolarna. Mark- och miljödomstolarna ska handlägga de mål som enligt nuvarande ordning handläggs i miljödomstol, huvuddelen av de mål enligt plan- och bygglagen som handläggs av förvaltningsrätt och hos regeringen samt huvuddelen av de mål som enligt nuvarande ordning handläggs i fastighetsdomstol. De mål som handläggs av mark- och miljödomstolarna överklagas till Mark- och miljööverdomstolen, alltså gamla Miljööverdomstolen.

Genom reformen läggs således fastighetsdomstolarna och miljödomstolarna samman den 1 maj 2011. Mål som då pågår i fastighetsdomstolarna föreslås i propositionen flyttas över till mark- och miljödomstolarna. Även för mål i miljödomstolarna kommer de nya handläggningsreglerna som ska tillämpas i mark- och miljödomstolar att gälla från dagen då de nya reglerna träder i kraft. För vissa mål och ärenden enligt plan- och bygglagen är dock ordningen en annan. Enligt regeringen är det lämpligt att de mål som finns kvar hos de allmänna förvaltningsdomstolarna och hos regeringen avgörs enligt de processuella bestämmelser som gällde när målet blev föremål för prövning. Detta innebär att mål som innan de nya bestämmelserna träder i kraft anhängiggjorts hos en förvaltningsrätt kommer att överklagas hos kammarrätt och Regeringsrätten.

Även i fortsättningen ska domstol, enligt propositionen, vara första instans vid ansökan om tillstånd till stora miljöfarliga verksamheter, s.k. A-verksamheter. Prövningen av

ansökan om tillstånd till mindre miljöfarliga verksamheter, s.k. B-verksamheter bör enligt förslaget koncentreras till sju länsstyrelser, alltså betydligt färre än idag.

Det kan således konstateras att propositionen innebär att flertalet ärenden, som tidigare prövades i flera olika instansordningar ska prövas i samma instanskedja. Därmed blir överprövningen mer lättöverskådlig. Skillnaden för enskilda verksamhetsutövare är, utöver denna processuella förändring, marginell. Det förtjänar att påpekas att den materiella bedömningen av pågående processer och/eller befintliga tillstånd inte påverkas av den kommande lagändringen. En samordning av prövningsorganisationen bör dock, på sikt, få positiva effekter på handläggningstiderna. För flertalet mål enligt plan- och bygglagen blir instanskedjan kortare och effektivare. I sammanhanget bör dessutom vinsten som uppstår vid en samordning mellan plan- och bygglagen och miljöbalken framhållas.

Sammanfattningsvis torde det lagda förslaget, enligt utredningen, innebära att verksamhetsutövare enligt miljöbalken får möjlighet att i större utsträckning koordinera de olika förfarandena och därmed göra såväl tidsmässiga som ekonomiska vinster. Det ska dock förtydligas att det inte per automatik kommer att ske någon kumulation av mål, men att det finns möjlighet att ansöka om gemensam handläggning av ett mål hos mark- och miljödomstolen även om ärendet eller målet annars skulle ha prövats av annan förvaltningsmyndighet eller kommun. Det står således klart att det i dagsläget är svårt att bedöma hur möjligheten till effektivisering kan komma att utnyttjas, varför det antagna lagförslagets reella betydelse är svår att förutse.

Advokat Erica Nobel
och Malin Petré, Trainee

